

A magány útinaplója

Kántás
Balázs

(Váradai Péter:
Papírfigurák.
L'Harmattan,
2011)

Váradai Péter második kötete hosszú hallgatás után jelent meg, hiszen a *Papírfigurák* című verseskötetével idestova kilenc év válogatott verstermését veheti kezébe az olvasó. Váradai Péter legpontosabban talán a „tudós költő” jelzővel illethető, hiszen lírája elsősorban finoman intellektuális, olykor ironikus és önironikus regiszterben szólal meg, s bővelkedik intertextuális utalásokban, valamint a beszélő által olykor magára öltött irodalmi maszkokban is (például egy egész ciklus erejéig bújjik de Sade márki bőrébe).

Az öt ciklusra tagolt, gondosan szerkesztett kötet az utazás ősi toposzára épül. Az első ciklus címe is erre utal: *Az első város* – ebben főleg helyzetleíró versekkel, anizokkal, magányos, meditatív hangvételben megszólaló költeményekkel találkozhatunk. A következő, *Castlebay* című, naplóra (útinaplóra?) emlékeztető verscsoport a költő skóciai utazásának egyfajta krónikája, mely ugyancsak bővelkedik a meditatív, környezetleíró versekben, melyek némelyike

akár tájversként és/vagy szerelmi vallomásként is olvasható. A kötet harmadik tematikus egysége az egyszerűen *de Sade* címre keresztelt ciklus, melyben a költő a nagy polgárpukkasztó francia író maszkját ölti magára és elmélkedik a lét nagy kérdéseiről. A negyedik, *Szertartásrendek* címet viselő egység címében inkább afféle szakrális lírát sejtet, ám hangnemét tekintve sokkal inkább profán, mint szakrális verseket tartalmaz. Lidérces személyes emlékek, kórházi folyosók, halálszag hatják át e ciklus verseit, melyekben a halott apa figurája és talán a vele való feldolgozatlan kapcsolat kulcsmotívummá tornyosul. Az utolsó egység beteljesíti azt a kulcsmetaforikát, melyre maga a kötet egésze is épül: *Az utazás* címet viselve egyfajta végállomást sejtet. Először az olvasóhoz szóló, kissé ironikus költői levelekkel szembesülhetünk, ezt követi néhány, ugyancsak az utazás toposzára épülő, vallomásos jellegű költemény, majd a kötet nagy záróverse, egy

lírai töredékekből komponált hosszúvers, a *törölt üzenetek n. n. üzenetrögzítőjén*.

Az utazás toposzán túlmutatva, amennyiben a verseskötet mélyebb elemzésébe bocsátkozunk, az is kiderül, hogy ez az utazás szinte mindvégig magányos, keserű, boldogságtól, kiegyensúlyozottságtól csaknem teljesen mentes. A költő nem véletlenül kreál magának több versben is egy olyan meglehetősen ironikus alteregót, mint *Légy úr*, az ide-oda röppenő, ám a létben önmagát teljesen jelentéktelennek érző, pusztán sodródó légy figurája. *Légy úr* kérdéseket sok mindennel kapcsolatban megfogalmaz, de válaszokat aligha kap rájuk, miként az kiolvasható például a kötet elején található *montaigne és a légy* című darabból, melyben a francia filozófus és a költő alteregójaként szolgáló légy folytat fiktív párbeszédet. Montaigne végül így zárja le a beszélgetést: „Légy úr, Ön túl sokat tud a magányról, / és nem értem, most miért osztja meg velem.”

Valóban, a kötet költői beszélője, s talán bizvást állíthatjuk, hogy maga Váradai Péter, a költő igencsak sokat tud a magányról. A *de Sade*-ciklusban ugyan a költő próbálja a léte, sőt, még önmaga létét is kigúnyolni, az ironikus maszk mögött felsajlik valamiféle szorongással teli magány is: „...Átverés // volt a halál, testvér, figyelj, készülj / fel a legjobbakra, Morgenstund, / hogy ne tudj // kitérni. Jaj, hogy hazudok” – állítja magáról az eleinte magabiztosnak és gunyorosnak tűnő de Sade-alteregó, s a lét megkérdőjelezése egyúttal elkerülhetetlenül magával vonja a költő önmegkérdőjelezését is. Talán azt mondhatnánk, inkább belső, lélekben megtett utazás ez, melyhez a külső helyszínnek, a megnevezetlen város, Castlebay, a lakás belső környezete vagy a megérkezés szintén meg nem nevezett helye pusztán külső kellékek, díszletek. Mikor a költő kiszól a versből, s látszólag megszólít valakit, automatikusan önmagát is megszólítja, hiszen legbelül pontosan érzi: nincs társa, aki utazásán elkísérje, a feltett kérdésekre pedig legfeljebb maga adhat korántsem bizonyos válaszokat.

Úgy vélem, a kötet versei közül azok a legerősebbek, amelyekből a lehető legszponatánabb módon, leplezetlenül tör át a szorongás és a magány érzete. Váradai Péter persze nem patetikus, extrém képekkel érzékelteti mindazt, amit érzékeltetni akar – képei sokszor látomásosak, lidércnyomásszerűek, de sokkal inkább sejtelmes, finoman megrajzolt enteriőrök, kísérteties, homályos helyszínnek, semmint expresszív, hatásvadász képek közvetítik a szorongást az olvasó felé. Ami a költő verseit hitelessé teszi, az a pontosság és visszafogottság, a remekbe szabott arányérzés. Ilyen explicit szorongással teli, a halál mezsgyéjét járó versek az *üres fogorvosi váró*; a *találkozás a térképésszel*; az *egy estém apámmal*; a *hadviselés törvénye* vagy a *csontmajom*, mely megérzésem szerint talán a kötet egyik legerősebb verse. Formáját tekintve Edgar Allan Poe remekművére, *A hollóra* játszik rá, ám az alapszituáció valami egészen más – egy kórház valamelyik termében orvosok és ápolók egy csontmajmot ábrázoló marionettbábuval szórakoztatják magukat, beszélnek helyette. A bábu körbejár, a hangulat eleinte oldottnak tűnik, a hangvétel ironikus, ám

ahogy a vers narratívája – mivel többé-kevésbé elbeszélő költeményről beszélhetünk – halad előre, a kis csontbáb önálló életre kel, s a halál eredeti, szokatlan, lidércnyomásszerű metaforájává emelkedik, akárcsak az a bizonyos fekete madár Poe ismert versében: „...mintha ő húzná a drótot – úgy ugrálja körbe oldott / hangulatban a porondot fényes gránit kőlapon. / És a vázat körbe-körbe adják fűrgé ujjakon – / táncol a kis Csontmajom.”

Bár a lírai értelemben vett utazás valamilyen módon lezárul – mintha a hosszú távollét után hazatérő költő lehallgatná, majd törölné az utazás alatt kapott telefonüzeneteit, miként azt a *törölt üzenetek n. n. üzenetrögzítőjén* című, látszólag nem összefüggő üzenet-töredékekből álló záróvers sejteti –, a várt feloldozás, úgy tűnik, nem következik be. A záró, jellemzően kétsoros üzenettöredékek egyenesen baljósak, s bennük a költő nem csupán saját magányát beszéli el, de felhívja a figyelmet a siralmas kortárs közállapotokra is: „Drávapiskin, Hajdúhadház, Gyöngyöspata, / Magyarbányes. // Telefoncsörgés az üres szobában. Felvegyem? Felveszed. / Téged keresnek. // Küklöpsz a barlang szájában állva egyesével / megtapogatja bárányait.”

E sorokkal zárul a *Papírfigurák* című verseskötet. Tanúsága szerint mind a külső, mind a belső világ annyira bizonytalan, instabil és szorongásra okot adó tényezőkkel teli, hogy még a küklöpsz, a görög mitológia e félelmetes óriása is riadtan számolja azt, amije még van – néhány juhot, akik természetesen maguk sem azok, amiknek látszanak, hiszen a mítosz szerint Odüsszeusz emberei öltötték magukra a bárányok bőrét, hogy kicselezhessék az immár vak óriást. Röviden ez hát Váradai Péter második kötete – metaforikus útinapló a magányról és a szorongásról. Intertextuális utalásokkal teli, kivételes műveltséggel bíró költőt sejtető, ám alapjában véve véresen autentikus, pszichoanalitikus-vallomásos költeszet.

Zárszóként talán érdemes néhány szót ejteni a címről is – miért éppen *Papírfigurák*? Úgy vélem, a címben feladott rejtvény megoldását ugyancsak a magány és az ebből fakadó szorongás alapélményében kell keresnünk. A költőt körülvevő világ annyira instabil, hogy ő maga úgy éli meg, minden csupán díszlet, kellék, papírmásé-látszat. Még az életében jelenlévő élő vagy a vers által megidézett személyek is átlényegülnek kétdimenziós, csupán látszólag élő papírfigurákká. Ez a súlyos tapasztalat pedig a végletes befelé forduláshoz és a legmélyebb rétegekig hatoló lelki önvizsgálathoz vezet. A kötet vallomásértékének ereje is éppen ebben rejlik: széthullani látszó világunkban ki tudhatja, hogy maga egyáltalán még a szó mélyebb értelmében *van-e, él-e*, vagy nem lényegül át szükségszerűen látszatlennyé, silány papírfigurává?

A szépség dobozában

Sántha
József

(Csobánka Zsuzsa:
Hideg bűnök.
Kalligram,
2011;
Belém az ujját.
JAK – PRAE.HU,
2011.)

A költőnő közel egyidőben megjelent két kötete azt a várakozást kelti az olvasóban, hogy a versek és a regényszerűre formált prózának nagyon szoros kapcsolódási pontjai vannak, s aligha lehet megfejtetni az egyiket a másik ismerete nélkül. Már a cím (*Belém az ujját*) és a másik kötet hátulján a *Hilde Wangel éj-*

szakáiból kiemelt idézet („Egy zug sincs már bennem, / ahova maga be nem nyitott.”) erős, némileg reklámizáló, feltűnést keltetni akaró jelentéssel bír. A női írók manapság szokásos szerepjátékának kissé tágra írt élményanyagát kívánja jelezni, holott a belső tartalom esetleg ezt a fajta élettapasztalatot csak érintőlegesen vagy egyáltalán nem tartalmazza. Ugyanígy roppant hatásvadásznak tűnik a verseskötet címe is (*Hideg bűnök*), ha a prózakötet azonos című fejezetét tekintjük, ahol a koraszülött, anyjuk hasából kivágott csecsemők elfogyasztásának kulináris élvezetéről ír. Mindennek következtében kissé bizalmatlanul és kedveszegetten ülhethünk neki a két kötet mélyebb elemzésének, hiszen már a kezdetekben némi tartózkodást sikerült kiváltania Csobánka Zsuzsának a felé érdeklődéssel közeledő olvasóban. A negatív attitűdnek is reklámértéke lehet, gondolhatta az író, s minden mélyebb megfontolás nélkül ezt az utat választotta a két kötet formai, külsődleges megközelítésének tervezésekor. A kérdés most már csak az,

Csobánka Zsuzsa
Belém az ujját

